

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Ministerstwo Spraw Zagranicznych, www.gov.pl/diplomacy [Translation already published on the official website of the Polish Ministry of Justice] Permission to re-publish this translation has been granted by the Polish Ministry of Foreign Affairs for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC

© Ministerstwo Spraw Zagranicznych, <https://www.gov.pl/web/diplomacy> [Tłumaczenie zostało już opublikowane na oficjalnej stronie Ministerstwa Sprawiedliwości] Zezwolenie na publikację tego tłumaczenia zostało udzielone przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych wyłącznie w celu zamieszczenia w bazie Trybunału HUDOC

EUROPEJSKI TRYBUNAŁ PRAW CZŁOWIEKA

Nota informacyjna nt. orzecznictwa Trybunału nr 241

Czerwiec 2020 r.

S.M. p. Chorwacji [Wielka Izba] – skarga nr 60561/14

Wyrok z 25.06.2020 r. [Wielka Izba]

Art. 4

Obowiązki pozytywne

Skuteczne śledztwo

Art. 4 ust. 1

Handel ludźmi

Poważne wady postępowania krajowego prowadzonego w odpowiedzi na dające się uzasadnić twierdzenie (*arguable claim*) o handlu ludźmi i zmuszaniu do prostytucji, wsparte dowodami *prima facie*: *naruszenie*

Fakty – Skarżąca wniosła zawiadomienie o podejrzeniu popełnienia przestępstwa przeciwko T.M., byłemu policjantowi, twierdząc, że zmusił ją presją fizyczną i psychologiczną do prostytucji. Policjant został następnie oskarżony z zarzutu zmuszania osoby do prostytucji, stanowiącego kwalifikowane przestępstwo organizowania prostytucji. Chociaż ustalono, że zorganizował on sieć prostytucji, do której zwerbował skarżącą, sąd karny uniewinnił go w 2013 r. na tej podstawie, że nie ustalono, że zmusił ją do prostytucji. Ponieważ został oskarżony jedynie o kwalifikowaną formę przedmiotowego przestępstwa, nie mógł zostać skazany za podstawową formę przestępstwa organizowania prostytucji. Mimo że prokuratura złożyła apelację od tego orzeczenia, została ona oddalona, a skarga konstytucyjna skarżącej została uznana za niedopuszczalną.

W wyroku z dnia 19 lipca 2018 r. (zobacz [Nota informacyjna nr 220](#)) Izba Trybunału orzekła sześcioma głosami do jednego, że właściwe organy krajowe nie wypełniły swych obowiązków proceduralnych na podstawie art. 4 Konwencji [o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności]. W szczególności nie przeprowadziły dogłębnego dochodzenia w odniesieniu do wszystkich istotnych okoliczności sprawy ani nie rozważyły możliwego wpływu traumy na zdolność skarżącej do przedstawienia w sposób spójny i jasny okoliczności jej wykorzystywania.

Na wniosek rządu w dniu 3 grudnia 2018 r. sprawa została przekazana do Wielkiej Izby.

Prawo – Art. 4: Trybunał wyjaśnił pewne aspekty swego orzecznictwa dotyczącego handlu ludźmi w celu wykorzystywania prostytutki.

Handel ludźmi i „wykorzystywanie prostytutki” na podstawie art. 4

i) Handel ludźmi wchodzi w zakres art. 4. Nie wyklucza to jednak możliwości, że w szczególnych okolicznościach sprawy konkretna forma postępowania związana z handlem ludźmi może rodzić kwestię na podstawie innego postanowienia Konwencji.

ii) Nie można zakwalifikować postępowania lub sytuacji jako kwestii dotyczącej handlu ludźmi objętej zakresem art. 4, jeśli nie zachodzą konstytutywne elementy zawarte w międzynarodowej definicji handlu ludźmi na podstawie [Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi](#) oraz tzw. [Protokołu z Palermo](#) [Protokołu o zapobieganiu, zwalczaniu oraz karaniu za handel ludźmi, w szczególności kobietami i dziećmi, uzupełniającego Konwencję Narodów Zjednoczonych przeciwko międzynarodowej przestępczości zorganizowanej].

Trzy znamiona tego przestępstwa są następujące: 1) działanie (to, co uczyniono: werbowanie, transport, przekazywanie, przechowywanie lub przyjmowanie osób); 2) środki (jak to uczyniono: z zastosowaniem groźby lub użyciem siły bądź innych form przymusu, uprowadzenia, oszustwa, podstępu, nadużycia władzy lub wykorzystania słabości, wręczenia lub przyjęcia płatności lub korzyści celem uzyskania zgody osoby sprawującej kontrolę nad inną osobą); 3) cel wykorzystania (dlaczego to uczyniono: obejmuje to, jako minimum, wykorzystywanie prostytutki innych osób lub inne formy wykorzystywania seksualnego, przymusową pracę lub służbę, niewolnictwo lub praktyki podobne do niewolnictwa, zniewolenie albo usunięcie organów). Kombinacja tych trzech elementów konstytutywnych jest konieczna, by zostało stwierdzone przestępstwo handlu ludźmi w odniesieniu do dorosłych ofiar.

W tym względzie, z punktu widzenia art. 4 pojęcie handlu ludźmi odnosi się zarówno do krajowego, jak i transgranicznego handlu ludźmi, niezależnie od tego, czy jest on powiązany z przestępczością zorganizowaną.

iii) Pojęcie „praca przymusowa lub obowiązkowa” na podstawie art. 4 ma na celu ochronę przed przypadkami poważnego wykorzystywania, takimi jak przymusowa prostytutka, niezależnie od tego, czy w konkretnych okolicznościach sprawy przypadki te odnoszą się do szczególnego kontekstu handlu ludźmi. Wszelkie takie działanie może mieć elementy kwalifikujące je jako „niewolnictwo” lub „poddaństwo” na podstawie art. 4 lub może rodzić kwestię na podstawie innego postanowienia Konwencji. W tym kontekście „siła” może obejmować subtelne formy przymusowego działania – zidentyfikowane w orzecznictwie Trybunału na podstawie art. 4 oraz przez Międzynarodową Organizację Pracy (MOP) i w innych dokumentach międzynarodowych.

iv) To, czy konkretna sytuacja zawiera wszystkie elementy konstytutywne „handlu ludźmi” lub podnosi oddzielną kwestię przymusowej prostytutki, jest kwestią faktów, którą należy zbadać w świetle wszystkich istotnych okoliczności sprawy.

Zakres obowiązków pozytywnych państw dotyczących handlu ludźmi i przymusowej prostytutki

Charakter i zakres obowiązków pozytywnych dotyczących handlu ludźmi i przymusowej prostytutki na podstawie art. 4 zostały całościowo wskazane w wyroku w sprawie *Rantsev p. Cypru i Rosji*: 1) obowiązek wdrożenia ram prawnych i administracyjnych w celu zakazania handlu ludźmi i karania za handel ludźmi; 2) obowiązek podjęcia w pewnych okolicznościach środków operacyjnych w celu ochrony ofiar lub potencjalnych

ofiar handlu ludźmi; oraz 3) obowiązek proceduralny przeprowadzenia śledztwa w sprawach potencjalnego handlu ludźmi. Generalnie pierwszy i drugi aspekt obowiązków pozytywnych można określić jako materialny, natomiast trzeci aspekt wskazuje na (pozytywne) proceduralne obowiązki państw. Ponadto ze względu na bliskość pojęciową handlu ludźmi i przymusowej prostytucji na podstawie art. 4 istotne zasady dotyczące handlu ludźmi mają odpowiednie zastosowanie w sprawach dotyczących przymusowej prostytucji.

Obowiązki proceduralne państw dotyczące handlu ludźmi i przymusowej prostytucji

Tradycyjnie, od czasu wyroku w sprawie *Siliadin p. Francji*, konkretną treść obowiązku proceduralnego na podstawie art. 4 wyznaczają zbieżne zasady dotyczące obowiązków proceduralnych na podstawie art. 2 i 3 Konwencji. Nie ma podstaw do zmiany tego ugruntowanego podejścia. Ponadto zasady te mają odpowiednio zastosowanie do przypadków przymusowej prostytucji. Jak Trybunał podkreślił w sprawie *Siliadin*, aby powstała kwestia na podstawie art. 4, potencjalne wady danego postępowania i procesu decyzyjnego muszą stanowić istotne uchybienia. Innymi słowy, Trybunał nie zajmuje się zarzutami dotyczącymi błędów lub pojedynczych zaniedbań, ale jedynie poważnymi niedociągnięciami, mianowicie takimi, które mogły podważyć zdolność śledztwa do ustalenia okoliczności sprawy i osoby odpowiedzialnej.

Czy okoliczności niniejszej sprawy rodzą kwestie na podstawie art. 4 Konwencji

Chociaż skarżąca uzyskała administracyjne potwierdzenie statusu potencjalnej ofiary handlu ludźmi, nie można traktować tego jako uznania, że zostały spełnione znamiona przestępstwa handlu ludźmi. Na to pytanie odpowiedzieć miało prowadzone następnie postępowanie karne. W tym względzie Trybunał podkreślił konieczność ochrony również praw podejrzanych i oskarżonych, zwłaszcza prawa do domniemania niewinności oraz innych gwarancji rzetelnego procesu sądowego na podstawie art. 6 Konwencji.

Gdy zarzut skarżącego ma zasadniczo charakter proceduralny, tak jak w niniejszej sprawie, Trybunał musi zbadać, czy w okolicznościach konkretnej sprawy skarżący zgłosił dające się uzasadnić twierdzenie (*arguable claim*), że podlegał takiemu zakazanemu traktowaniu, bądź czy istniały dowody wskazujące na to *prima facie*. W tym względzie ustalenie, czy po stronie władz powstał obowiązek pozytywny, musi się opierać na okolicznościach występujących w czasie, gdy zgłoszono odpowiednie zarzuty lub wskazano władzom dowody *prima facie* na traktowanie sprzeczne z art. 4, nie zaś na wniosku wyciągniętym później po zakończeniu śledztwa lub odpowiedniego postępowania. Odnosi się to szczególnie do sytuacji, gdy istniały zarzuty, że takie wnioski i postępowanie krajowe były obciążone znacznymi wadami proceduralnymi.

Wstępne dochodzenie policyjne dotyczące podniesionych przez skarżącą zarzutów przymusowej prostytucji doprowadziło do przeszukania pomieszczeń T.M. i jego samochodu, w trakcie którego policja znalazła prezerwatywy, dwa karabiny automatyczne wraz z amunicją, granat ręczny oraz kilka telefonów komórkowych. Ponadto ustalono, że T.M., przeszkolony na policjanta, został wcześniej skazany za nakłanianie do prostytucji z użyciem siły i za gwałt.

Co się tyczy znamion handlu ludźmi – T.M. rzekomo kontaktował się ze skarżącą poprzez Facebook i obiecał jej zatrudnienie, co stanowiło jeden z uznanych sposobów werbowania ofiar przez handlarzy ludźmi. Zarzuty skarżącej, że T.M. przeprowadził niezbędne przygotowania, by mogła świadczyć usługi seksualne, zapewniając zakwaterowanie i inne ułatwienia, wskazywały na element przechowywania (*harbouring*) będącego jedną z możliwych form „działań” w ramach handlu ludźmi. Ponadto, jeśli chodzi o zastosowane środki, T.M. przyznał się do użycia siły wobec skarżącej przy jednej okazji, a także do pożyczenia jej pieniędzy, co rodziło kwestię możliwego zniewolenia poprzez zadłużenie. Osobista sytuacja skarżącej niewątpliwie wskazywała, że należała ona

do grupy osób we wrażliwym położeniu, podczas gdy pozycja T.M. i jego przeszłość sugerowały, że był on w stanie przyjąć wobec niej pozycję dominującą i wykorzystać jej wrażliwe położenie w celu wykorzystywania prostytutki.

W sumie skarżąca zgłosiła dające się uzasadnić twierdzenie i istniały dowody *prima facie*, że podlegała traktowaniu sprzecznemu z art. 4 – handlowi ludźmi lub przymusowej prostytutce.

Zgodność z obowiązkiem proceduralnym na podstawie art. 4

Chociaż organy ścigania szybko zareagowały na zarzuty skarżącej, nie zbadały pewnych oczywistych wątków dochodzeniowych mogących wyjaśnić okoliczności sprawy i ustalić rzeczywisty charakter relacji między obiema stronami. Mimo że dostępny materiał dowodowy sugerował, że T.M. wykorzystał Facebook w celu zwerbowania skarżącej i grożenia jej, gdy go opuściła, władze nie zbadały ich kont w tej aplikacji w celu określenia rzeczywistego charakteru ich pierwszych kontaktów i relacji, a zwłaszcza, czy groźby te wskazywały na użycie środków przymusu przez T.M. Nie rozważyły też możliwości uzyskania zeznań rodziców skarżącej, pomimo że matka skarżącej miała wcześniej kontakty i problemy z T.M., które ten następnie wykorzystał jako jeden ze środków nacisku i gróźb wobec skarżącej. Organy ścigania nigdy nie zidentyfikowały i nie przesłuchały żadnego z sąsiadów ani właściciela mieszkania, w którym skarżąca mieszkała z T.M., chociaż mogli oni udzielić informacji na temat relacji między skarżącą a T.M. i wyjaśnić, czy w danym czasie znajdowała się ona pod jego kontrolą. Ponadto właściciel mógł rzucić światło na okoliczności, w jakich mieszkanie zostało wynajęte, i wyjaśnić w ten sposób, kto w rzeczywistości zajmował się całym procesem najmu, co było istotne dla ustalenia możliwego działania w postaci „przechowywania” (jednego ze znamion handlu ludźmi). Osoby, które mogły przekazać szczegóły na temat rzekomej ucieczki skarżącej od T.M., również nie zostały przesłuchane.

Organy ścigania mocno oparły się na zeznaniu skarżącej i w ten sposób w istocie stworzyły sytuację, jaka wystąpiła w prowadzonym następnie postępowaniu sądowym, gdy jej zarzuty musiały zostać po prostu przeciwstawione zaprzeczeniom T.M. bez przedstawienia wielu dalszych dowodów. W tym względzie, jak zauważyły międzynarodowe organy eksperckie, mogą zachodzić różne powody, dla których ofiary handlu ludźmi i różnych form nadużyć seksualnych mogą być niechętne do współpracy z władzami i wyjawienia wszystkich szczegółów sprawy. Ponadto należy wziąć pod uwagę możliwy wpływ traumy. Nadmierne poleganie na samych zeznaniach ofiary rodzi zatem ryzyko, które wymaga wyjaśnienia i w razie potrzeby wsparcia zeznań ofiary innymi dowodami.

Liczne niedociągnięcia w prowadzeniu sprawy przez organy ścigania w sposób fundamentalny podważyły zdolność władz krajowych, w tym właściwych sądów, do ustalenia rzeczywistego charakteru relacji między skarżącą a T.M. i wyjaśnienia, czy skarżąca była przez niego wykorzystywana, jak zarzucała. W sumie wystąpiły znaczące wady w proceduralnej reakcji władz krajowych na możliwe do uzasadnienia twierdzenie i dowody *prima facie*, że skarżąca podlegała traktowaniu sprzecznemu z art. 4.

Rozstrzygnięcie: naruszenie (jednogłośnie).

Art. 41: 5000 euro z tytułu szkody niemajątkowej.

(Zobacz również na temat art. 2 i 3: *Makaratzis p. Grecji* [Wielka Izba], 50385/99, 20 grudnia 2004 r., [Nota informacyjna nr 70](#); *Nachova i Inni p. Bułgarii* [Wielka Izba], 43577/98 i 43579/98, 6 lipca 2005 r., [Nota informacyjna nr 77](#); *Beganović p. Chorwacji*, 46423/06, 25 czerwca 2009 r., [Nota informacyjna nr 120](#); *Denis Vasilyev p. Rosji*, 32704/04, 17 grudnia 2009 r., [Nota informacyjna nr 125](#); *Hassan*

p. Zjednoczonemu Królestwu [Wielka Izba], 29750/09, 16 września 2014 r., [Nota informacyjna nr 177](#); *Mocanu i Inni p. Rumunii* [Wielka Izba], 10865/09 *et al.*, 17 września 2014 r., [Nota informacyjna nr 177](#); *Bouyid p. Belgii* [Wielka Izba], 23380/09, 28 września 2015 r., [Nota informacyjna nr 188](#); *Armani da Silva p. Zjednoczonemu Królestwu* [Wielka Izba], 5878/08, 30 marca 2016 r., [Nota informacyjna nr 194](#); *Hovhannisyan p. Armenii*, 18419/13, 19 lipca 2011 r., [Nota informacyjna nr 220](#); na temat art. 4: *Siliadin p. France*, 73316/01, 26 lipca 2005, [Nota informacyjna nr 77](#); *Rantsev p. Cyprów i Rosji*, 25965/04, 7 stycznia 2010 r., [Nota informacyjna nr 126](#); *M. i Inni p. Włochom i Bułgarii*, 40020/03, 31 lipca 2012 r., [Nota informacyjna nr 154](#); *C.N. p. Zjednoczonemu Królestwu*, 4239/08, 13 listopada 2012 r., [Nota informacyjna nr 157](#); *L.E. p. Grecji*, 71545/12, 21 stycznia 2016 r., [Nota informacyjna nr 192](#); *J. i Inni p. Austrii*, 58216/12, 17 stycznia 2017 r., [Nota informacyjna nr 203](#); *Chowdury i Inni p. Grecji*, 21884/15, 30 marca 2017 r., [Nota informacyjna nr 205](#); i na temat art. 6: *Schatschaschwili p. Niemcom* [Wielka Izba], 9154/10, 15 grudnia 2015 r., [Nota informacyjna nr 191](#); [Konwencja MOP \(nr 29\) dotycząca pracy przymusowej lub obowiązkowej z 1930 r.](#))

© Council of Europe/European Court of Human Rights
Niniejsze streszczenie przygotowane przez Kancelarię nie wiąże Trybunału.

Link do [Not informacyjnych nt. orzecznictwa](#)